

РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ключові слова: *соціальне забезпечення, непрацездатні громадяни, пенсії, допомоги, соціальне обслуговування, пільги та переваги, натуральне забезпечення.*

В статті досліджуються та аналізуються види соціального забезпечення непрацездатних громадян в Україні, проблеми їх визначення та розмежування.

В статье исследуются и анализируются виды социального обеспечения нетрудоспособных граждан в Украине, проблемы их определения и разграничения.

The article explores and analyzes the types of social security disable citizens in Ukraine, the problem of their determination and differentiation.

8 липня 2011 року Верховна Рада України прийняла Закон України “Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи”, яким було започатковано новий етап пенсійної реформи в країні. Реформа пенсійного законодавства охоплює зміни всіх рівнів системи пенсійного страхування в Україні, встановлює нові або суттєво змінює існуючі умови та порядок призначення пенсій громадянам України [1; 2].

Метою даної статті є спроба оцінити характер змін пенсійного законодавства України, визначити позитивні і негативні наслідки таких змін, виявити можливі проблеми функціонування існуючої системи пенсійного забезпечення в Україні, обґрунтувати пропозиції щодо їх вирішення.

Серед основних змін пенсійного законодавства України у солідарній системі пенсійного страхування виділяють наступні [3]:

По-перше, підвищено пенсійний вік для жінок, а також для чоловіків, які є державними службовцями або прирівнюються до державних службовців.

По-друге, запропоновано більш жорсткі заходи стимулювання більш пізнього виходу на пенсію.

По-третє, змінено періоди страхового стажу, які враховуються для обрахунку розміру коефіцієнту заробітної плати пенсіонерів та середньої заробітної плати в цілому по країні на одну застраховану особу.

По-четверте, підвищено розмір мінімальної пенсії за віком і одночасно обмежено граничний розмір максимальної пенсії за віком.

По-п'яте, підвищено тривалість страхового стажу, як мінімального, так і необхідного для призначення повної пенсії за віком.

По-шосте, змінено умови та порядок перерахунку пенсій та дострокового оформлення і виплати пенсій.

Запропоновані й інші зміни пенсійного законодавства, що передбачають запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування, визначають строки її запровадження, учасників, умови та порядок страхування. Крім того, зміни торкнулись і системи недержавного добровільного пенсійного страхування, в тій частині, що стосується діяльності недержавних пенсійних фондів, вимог до них та впорядкування їх діяльності [3].

Серед причин, які спонукали до змін пенсійного законодавства називаються наступні [4]:

- несприятлива демографічна ситуація в Україні, при якій на 98 пенсіонерів припадає 100 осіб, що сплачують єдиний соціальний внесок;
- відсутність належної диференціації пенсій в залежності від трудового стажу та страхових внесків пенсіонерів, що проявляється в тому, що значна частина пенсіонерів отримують пенсії в межах двох прожиткових мінімумів (10,1 млн. або 73,7% всіх пенсіонерів), в той час як незначна частина пенсіонерів отримують пенсії в межах одного прожиткового мінімуму (1,5 млн. або близько 11% всіх пенсіонерів);
- значний розрив між розмірами пенсій жінок і чоловіків: середній розмір пенсії

за віком у жінок становить в середньому 993,09 гривні, у чоловіків – 1.441,93 гривні;

- незбалансованість бюджету Пенсійного фонду України, дефіцит якого у 2010 році склав майже 34,4 млрд. гривень.

Визначається, що запровадження змін до пенсійного законодавства України дозволить в 2011 році зменшити дефіцит бюджету Пенсійного фонду на 211,6 млн. грн., а в 2012 році - зменшити видатки солідарної системи пенсійного страхування на 2.500,9 млн. грн.

Серед основних очікуваних результатів на середньострокову перспективу вбачається збалансування солідарної системи пенсійного страхування, що в свою чергу має покращити пенсійне забезпечення пенсіонерів, знівелювати негативний вплив старіння населення України на бюджет Пенсійного фонду та створити необхідні передумови для впровадження накопичувальної системи пенсійного страхування. Крім того, на думку авторів змін до пенсійного законодавства, такі зміни мають відновити соціальну справедливість щодо порядку призначення пенсії незалежно від закону, за яким вона призначається, а також передбачити розумне співвідношення між мінімальним та максимальним розмірами пенсій [4].

Про проблеми існуючої моделі пенсійного забезпечення громадян в Україні сказано вже немало [5-10]. Серед основних таких проблем називають наступні:

- низький рівень середнього розміру пенсій; невідповідність розміру пенсій трудовому стажу та сплаченим пенсійним внескам працівників; складна демографічна ситуація в країні [6; 10];

- паралельне існування декількох пенсійних систем і, внаслідок цього, значна диспропорція у розмірах пенсій; збільшення розриву між раніше призначеними та новими пенсіями; невідповідність розміру пенсій міжнародним стандартам; неврегульованість пенсійного забезпечення окремих категорій працівників [7];

- низький рівень мінімальної пенсії у порівнянні з прожитковим рівнем; значний дефіцит Пенсійного фонду, який компенсується з Державного бюджету [8; 9];

- велика кількість пільгових пенсій, а відповідно підвищення витрат на пенсійне забезпечення пільгових категорій громадян за рахунок бюджетних коштів; зрівнялівка у розмірах мінімальної та середньої пенсій тощо [9;10];

- несвоєчасна сплата страхових зборів (внесків) до Пенсійного фонду України,

що породжує заборгованість з виплати пенсій [10].

Виникає питання, чи вирішуються ці проблеми запропонованими змінами до пенсійного законодавства і якщо так, то в якій мірі. Крім того, результати будь-якої реформи мають призводити до покращення стану справ у відповідній сфері народного господарства, до покращення умов життя громадян України через підвищення стандартів життя, більш повної реалізації прав і свобод громадян. Чи призводять результати реформи пенсійного забезпечення до таких результатів.

На наш погляд, реформа пенсійного законодавства передбачає певне покращення стану справ існуючої системи пенсійного забезпечення, однак це відбувається переважно через зменшення навантаження на Пенсійний Фонд України, що передбачає:

- обмеження кількості пенсіонерів за віковим критерієм;
- обмеження розмірів пенсій, що сплачуються громадянам, граничним розміром (10 прожиткових мінімумів для непрацездатних громадян, що з 01.10.2011 р. становить 7.840 грн., з 01.12.2011 р. – 8.000 грн.) [3];
- обмеження страхового стажу, за який враховуються заробітки громадян, стажем після 1 липня 2000 року;
- обмеження розміру середньої заробітної плати в цілому по країні на одну застраховану особу середнім значенням за три останні роки проти середнього значення за останній рік перед зверненням за пенсією (1.735,68 гр. за 2008-2010 роки проти 1.982,63 гр. за 2010 рік) [3];
- збільшення страхового стажу, який вимагається для отримання повної пенсії за віком (30 та 35 років відповідно для жінок та чоловіків);
- збільшення граничного розміру максимальної заробітної плати, з якої сплачуються страхові пенсійні внески, до 17 прожиткових мінімумів для працездатних громадян проти 15 прожиткових мінімумів, як це було до цього (з 1 жовтня 2011 – 16.745 грн., з 1 грудня 2011 р. – 17.068 грн. проти 14.400 – до 1 жовтня 2011) [3; 11].

Однак, виникає питання, а чи призведуть зміни до пенсійного законодавства України до покращення рівня життя громадян України, до більш повної реалізації їх прав, свобод, законних інтересів в сфері пенсійного забезпечення.

На наш погляд, серед результатів такої реформи слід очікувати наступні:

- Зменшення кількості пенсіонерів, які будуть отримувати пенсії за віком, а також зменшення тривалості часу отримування ними пенсій за віком;
- Зменшення реальних розмірів пенсій пенсіонерів у порівнянні з тими розмірами пенсій, які б вони отримували до введення вищезазначених обмежень.

Як вважає П.Розенко, впровадження пенсійної реформи призведе до зменшення розмірів пенсій в середньому на 250 гривень [12]. Крім того, на думку представника Федерації профспілок України В.Кондрюка, прожитковий мінімум в Україні дещо занижений на законодавчому рівні, адже не вистачає державних коштів на соціальні виплати. Так, наприклад, прожитковий мінімум для працездатних громадян має становити 1237 гр. замість 985 гр. [13].

Як вважає експерт О.Пасхавер, “те, що зроблено, це не пенсійна реформа. Це її маленький шматочок, найбільш непопулярний. Треба було починати з більш популярних і важливих речей, ніж подовження віку роботи...” [14].

Інший експерт, Ю.Буздуган, вважає, що є три шляхи, що виводять з кризи пенсійне забезпечення: скорочення кількості пенсіонерів, збільшення числа працюючих і підвищення частки зарплат і пенсій у ВВП. При цьому, на думку автора, перший шлях – скорочення чисельності пенсіонерів - не призведе до покращення ситуації в сфері пенсійного забезпечення, адже замість збільшення кількості працюючих осіб, а значить і збільшення страхових виплат на потреби пенсійного страхування, призведе до збільшення безробітних серед літніх людей і ще більшого підвищення навантаження на Державний бюджет України.

Для виходу з кризи він пропонує останні два шляхи - збільшення числа працюючих і підвищення частки зарплат і пенсій у ВВП, що призведе до збільшення надходжень до Пенсійного фонду України, покращення “балансу споживання”, тобто купівельної спроможності населення, яка є головним стимулом для виробника, який, в свою чергу, створить і нові робочі місця [15].

На наш погляд, розв’язати зазначені проблеми в системі пенсійного забезпечення громадян в Україні можливо лише комплексним запровадженням низки заходів законодавчого, економічного, соціального та іншого характеру.

По-перше, необхідно законодавчо забезпечити рівні умови та порядок

отримання пенсій, закріпити відповідність трудового внеску працівників до розмірів пенсій в солідарній пенсійній системі, а також визначити категорії та кількість пенсіонерів, що отримують пільгові пенсії, та механізми забезпечення пенсійних пільг.

По-друге, слід активно запроваджувати заходи економічного характеру, що включають заходи щодо збільшення кількості робочих місць, особливо в “недержавному” секторі економіки, за рахунок створення нових підприємств, установ, організацій; збільшити розміри заробітної плати працівників, доходи інших категорій пенсіонерів за рахунок структурних змін у фондах заробітної плати, зменшення кількості та обсягів податкових відрахувань; слід стимулювати трудову активність громадян та більш пізній вихід на пенсію через встановлення пільг, переваг трудового, соціального та іншого характеру.

По-третє, слід застосовувати заходи соціального характеру, що передбачають підвищення тривалості життя та рівня життя громадян, залучення їх до активного споживання товарів та послуг, залучення до системи добровільного недержавного соціального страхування тощо.

Однак, ці заходи слід застосовувати поетапно, з врахуванням економічних та політичних реалій сьогодення, з врахуванням бажань і прагнень громадян, щоб їх реалізація відбувалась еволюційним шляхом, без значних негативних змін та потрясінь, позитивно сприймалась більшістю населення.

Список літератури

1. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України №3668-VI від 08.07.2011 р. // Голос України від 13.09.2011 - № 169.

2. Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”: Закон України №108-IV від 09.07.2003 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. - № 49-51. - Ст. 376.

3. Моніторинг законодавства щодо закону України "Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи" // FINREP: Проект розвитку фінансового сектору. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://>

finrep.kiev.ua.

4. Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи” від 31.05.2011 р. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http : // rada.gov.ua](http://rada.gov.ua).

5. Казанчан А.А. Проблеми пенсійного забезпечення громадян в Україні на сучасному етапі // Сучасні тенденції економічної теорії і практики: світовий досвід та вітчизняні реалії: Збірник науково-методичних праць. - Херсон: Вид-во ХДУ, 2010. - С.263-267.

6. Бенько І. Основи пенсійного забезпечення громадян України: проблеми та перспективи розвитку // Наукові записки Тернопільського національного економічного університету. – Вип. 14. – 2005. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http : // library.tane.edu.ua](http://library.tane.edu.ua).

7. Про стан і проблеми пенсійного забезпечення громадян та завдання профспілок у цій сфері: Постанова Федерації професійних спілок України №П-25-8 від 15.02.2006 // NAU-Online. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http : // zakon.nau.ua](http://zakon.nau.ua).

8. Вирішення проблеми пенсійного забезпечення в Україні. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http : // insbroker.com.ua](http://insbroker.com.ua).

9. Проблеми пенсійного забезпечення. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http : // durdom.in.ua](http://durdom.in.ua).

10. Іващук С.С. Проблеми пенсійного забезпечення: прагматика та шляхи удосконалення. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http : // rusnauka.com](http://rusnauka.com).

11. Индексы, курсы, минимумы // Дебет-кредит. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http : // dtkr.com.ua](http://dtkr.com.ua).

12. Пенсійна псевдореформа орієнтується на боротьбу з наслідками. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http : // health.unian.net](http://health.unian.net).

13. Федерація профспілок підрахувала прожитковий мінімум // UBR. Український бізнес ресурс. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http : // ubr.ua](http://ubr.ua).

14. Пасхавер О. Пенсійну реформу треба було починати з накопичувальної системи. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// gazeta.ua](http://gazeta.ua).

15. Буздуган Ю. Магістральний шлях вирішення пенсійних проблем країни –

збільшення частки зарплат у ВВП // Диалог.ua. -[Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http : //dialogs.org.ua](http://dialogs.org.ua).